

ส่วนที่ 2 ปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับเสรีนิยมและสังคมนิยม

บทที่ 3

แนวความคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยม

บทนี้เป็นเนื้อหาตอนแรกของส่วนที่ 2 ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ สรุปแกนความคิดสำคัญที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นและเพียงพอต่อการเป็นเสรีนิยมและสังคมนิยม รายละเอียดจะแสดงให้เห็นว่าเสรีนิยมและสังคมนิยมมีความคิดอะไรที่สำคัญ และมีความขัดแย้งกันอย่างไร การวิพากษ์และข้อโต้แย้งต่าง ๆ จะมีในบทที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดด้านนี้ของพุทธศาสนา

ขอบเขตเนื้อหาความคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยม

ความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจความคิดสำคัญของเสรีนิยมและสังคมนิยมก่อนการเปรียบเทียบก็เพื่อจะได้เป็นที่มั่นใจว่า ความคิดที่นำมาเปรียบเทียบนั้นจำเป็นและเพียงพอตามข้อเสนอแนะของมุลเลอร์ (Max Muller) ที่ว่า "ก่อนจะเปรียบเทียบ เราจำเป็นต้องรู้อะไรที่จะเปรียบเทียบอย่างเพียงพอ" (Muller, quoted in Prayoon Mereak, 1988: 2)

การจะสามารถเข้าใจความคิดของระบบใด ๆ ที่รวมความคิดของนักปรัชญาหลายท่านไว้เพื่อจะมั่นใจได้ว่าเพียงพอ นั้น ผู้เสนอวิทยานิพนธ์เห็นสอดคล้องกับเกรแฮม (Gordon Graham) ว่า ควรทำความเข้าใจที่ความคิดหลักของระบบนั้น เช่น ในกรณีการทำความเข้าใจความคิดของเสรีนิยม "ความมุ่งที่ประเด็นสำคัญซึ่งเสรีนิยมอ้างว่าเป็นตัวความคิดนำในวิถีทางการเมือง" (1986: 89) ในลักษณะเช่นนี้ แม้จะเป็นการเข้าใจความคิดของกลุ่มนั้นเพียงไม่กี่ประเด็นแต่ก็นับได้ว่า เป็นความคิดที่สำคัญและครอบคลุมความคิดของระบบนั้นไว้ได้เพียงพอ

สาระความคิดสำคัญของเสรีนิยมและสังคมนิยม

สาระสำคัญของความคิดทั้งสองระบบที่เสนอในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เสนอวิทยานิพนธ์จะยึดตามเค้าโครงแนวความคิดของเกรแฮมที่มีต่อระบบทั้งสองนี้ในหนังสือชื่อ *Political in its Place: A Study of Six Ideologies* และจะเสริมเนื้อหาในรายละเอียดบางประการเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น

ก. ความคิดของเสรีนิยม

แนวความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองที่นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อวิถีทางการเมือง (conduct of politics) ได้แก่ ความคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) ความคิดแบบนี้เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่การค้นพบดินแดนใหม่ คือ สหรัฐอเมริกา แพร่ไปเกือบทุกส่วนของโลก

ในด้านปรัชญา ความคิดแบบนี้ก่อตัวและแพร่ขยายไปตามแนวความคิดทางปรัชญาของนักปรัชญาหลายคน เริ่มตั้งแต่ ล็อก (John Lock, 1632-1740) รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) รอว์ลส์ (John Rawls) เป็นต้น นักปรัชญาเหล่านี้ใช้วิธีการวิเคราะห์และวิพากษ์ทางปรัชญา (Philosophical analysis and argument) เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความกลมกลืนในแนวคิดของเสรีนิยม

รายละเอียดในความคิดของเสรีนิยมมีดังนี้

1. แกนความคิดทางสังคมของเสรีนิยม ความคิดที่สำคัญของเสรีนิยมมีดังนี้

1.1 การให้ค่าและความหมายต่อเสรีภาพส่วนบุคคล (Individual Liberty) เสรีนิยมถือว่า ค่าที่ดีทางสังคมต่าง ๆ (Good) มีเพราะการที่มนุษย์ได้รับเสรีภาพมากที่สุด หรือเพราะการที่ปัจเจกบุคคลได้รับเสรีภาพนี้เองทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในสังคมได้ ดังนั้น มนุษย์ต้องได้รับเสรีภาพส่วนบุคคลนี้ และให้สามารถใช้เสรีภาพส่วนบุคคลนี้ในสังคมได้มากที่สุดด้วย (Maximization of personal liberty) ไม่ใช่เพียงแค่ให้มีเสรีภาพ (Maximization of liberty) เพราะในความหมายหลังนี้อาจหมายถึงการทำให้บางคนสูญเสียเสรีภาพเพื่อรักษาเสรีภาพของคนส่วนใหญ่ไว้ก็ได้ แต่ในความหมายของเสรีนิยมมุ่งถึงเสรีภาพของทุกคน และให้ทุก ๆ คนได้รับเสรีภาพ

นักเสรีนิยมบางคน เช่น ด้วอร์คิน (Ronald Dworkin) เป็นต้น อ้างว่า ความเสมอภาคก็สำคัญไม่น้อยไปกว่าเสรีภาพ (Graham, 1986: 80) อย่างไรก็ตาม ในการเสนอแนวความคิดข้อนี้เป็นแกนความคิดของเสรีนิยมไม่ได้หมายความว่า เสรีนิยมจะละเลยแนวความคิดในเรื่องคุณค่าทางสังคมอื่น แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่า การที่เสรีนิยมเห็นว่า เสรีภาพคือสิ่งที่สำคัญที่สุดและเป็นย่อเกิดคุณค่าทางสังคมอื่น ๆ และเสรีนิยมเป็นแนวความคิดเดียวที่ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพมากที่สุด ดังนั้น แนวความคิดเรื่องนี้จะยังเป็นแกนความคิดสำคัญของเสรีนิยม

ความหมายของเสรีภาพตามทัศนะของเสรีนิยมมักแยกออกเป็น 2 ความหมาย คือ การมีอิสระที่จะกระทำ (free to) กับการหลุดพ้นจากสิ่งเหนี่ยวรั้งที่จะกระทำ (free from) (Feinberg, 1973: 9-10) เช่น ไม่มีอะไรขัดขวาง ก. ที่จะขี่รถเที่ยวกับ ก. ไม่มีอะไรเหนี่ยวรั้งในการขี่รถเที่ยว คือความหมายเดียวกันของเสรีภาพ ทั้งสองความหมาย คือ การไม่มีอะไรขัดขวางที่จะกระทำ กับการไม่มีอะไรเหนี่ยวรั้งที่จะกระทำ คือความหมายสองด้านของสิ่งเดียวกันคือเสรีภาพ (Feinberg: 10) ดังนั้น ความหมายของเสรีภาพจึงเท่ากับ "การไม่มีสิ่งขัดขวางที่จะกระทำและการหลุดพ้นจากสิ่งขัดขวางที่จะกระทำ" ฮอบส์ (Hobbes, 1840: 273-274) ให้ความหมายของเสรีภาพว่า คือ

การปราศจากเครื่องขัดขวางทั้งหมดที่จะกระทำ ที่ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในคุณลักษณะภายในของผู้นั้น เช่น น้ำถือกันว่าไหลไปอย่างอิสระ หรือมีเสรีภาพ น้ำไหลไปตามทางแห่งน้ำ เพราะว่าไม่มีสิ่งขัดขวางวิถีทางของมัน แต่นั่นไม่ใช่การไหลตามขวางคลอง เพราะฝั้งคือสิ่งที่ขัดขวาง และแม่น้ำจะไม่สามารถไหลขึ้นฝั้งได้ เราก็ไม่กล่าวว่าน้ำต้องการเสรีภาพที่จะไหลขึ้นบนฝั้งเพราะเป็นเรื่องของศักยภาพหรือกำลัง ทั้งนี้เพราะสิ่งที่กีดขวางคือสิ่งที่ป็นธรรมชาติของน้ำ และเป็นสิ่งกีดขวางภายใน

ตามความหมายของฮอบส์ เสรีภาพจึงหมายถึง การไม่ถูกขัดขวางหรือยับยั้งจากสิ่งที่ไม่ใช่ศักยภาพหรือสิ่งภายในของผู้นั้นเอง เช่น ก. ไม่สามารถกระโดดขึ้นตึกสูงได้ไม่ได้หมายความว่า ก. ไม่มีเสรีภาพ เสรีภาพตามนัยข้างต้นของเสรีนิยมจึงหมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไปได้ที่จะกระทำ (ที่ไม่ใช่สิ่งที่ศักยภาพ หรือความสามารถของผู้นั้น ไม่สามารถกระทำได้) โดยไม่มีอะไรเหนี่ยวรั้งหรือขัดขวาง

เสรีภาพตามทัศนะของเสรีนิยมโดยทั่วถือว่า เป็นสิทธิของมนุษย์ เช่น ล็อคถือว่า เสรีภาพเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ (Lock, 1975: 95/164) หรือรูสโซ (Rousseau, 1962: B. 1/1/169) ถือว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพที่มนุษย์มีที่แท้จริงคือเสรีภาพที่เป็นสิทธิที่จะกระทำของมนุษย์เท่านั้นเช่นที่ เฟอินเบิร์ก (Feinberg: 58) กล่าวว่า

ปัจเจกบุคคลอาจมีเสรีภาพที่ไม่ใช่สิทธิ แต่ไม่สามารถมีสิทธิที่ไม่ใช่เสรีภาพได้ สำหรับสิทธิต้องมีเสรีภาพเป็นองค์ประกอบ ถ้าเรามีสิทธิที่จะทำ แล้วจะรวมการไม่สามารถมีหน้าที่ที่จะยังยั้งการกระทำด้วย แต่เมื่อพูดว่า เราขาดหน้าที่ที่จะยังยั้งคือการพูดว่า เรามีเสรีภาพหรือมีสิทธิพิเศษ (Privilege) ที่จะกระทำ

ตามความหมายข้างต้นนี้ แม้มนุษย์จะมีเสรีภาพ แต่เสรีภาพที่จะกระทำได้คือเสรีภาพ
 ที่ไม่มีพันธะหรือหน้าที่จะต้องไม่กระทำ ดังนั้น แม้ความหมายที่แท้จริงของเสรีภาพจะกว้างกว่า
 ความหมายของสิทธิ แต่เสรีภาพที่แท้จริงของมนุษย์ คือ เสรีภาพที่เป็น "สิทธิจะกระทำ" เท่านั้น
 ความหมายตามข้างต้นคือความหมายที่ล๊อคเรียกว่า เสรีภาพภายใต้กฎธรรมชาติ ล๊อค (Lock,
 1975: 4/118) กล่าวว่า

คือ สถานะแห่งเสรีภาพที่สมบูรณ์ (สำหรับปัจเจกบุคคล) ที่จะควบคุมการ
 กระทำของพวกเขาเอง ตัดสินการต่อสิ่งที่พวกเขา และสถานะของตนที่เห็น
 ว่าเหมาะสม ภายใต้ข้อผูกมัดของธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องขอร้องและ
 ขออนุญาต หรือต้องขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้ใด

รอว์ลส์ (Rawles, cited by Graham: 80) ถือว่า เสรีภาพส่วนบุคคล
 (Personal Liberty) คือ ค่าปฐมภูมิ (primary good) ได้แก่ บางสิ่งที่มนุษย์ให้ค่าตาม
 ที่เขาเห็นชอบ และใช้อย่างไรก็ได้ เช่นเดียวกับคนที่มีเงินจะใช้ซื้อหาอะไรก็ได้ ความคิดมูลฐาน
 ข้างต้นไม่ได้ทำให้หมายความว่า มนุษย์จะใช้เสรีภาพของตนได้โดยไม่มีข้อจำกัด ล๊อคกล่าวว่า
 ในสถานะแห่งเสรีภาพไม่ใช่สถานะแห่งการมีสิทธิ เพราะเสรีภาพที่จะได้รับการเคารพนั้น คือ
 อิสระในการกระทำที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ (Lock, cited by Graham: 83)

มิลล์กล่าวว่า "ไม่มีสังคมใดที่ไม่มีเคารพเสรีภาพ แต่เมื่อมีการจัดระบบการ
 ปกครองก็ไม่มีใครที่จะมีอิสระได้สมบูรณ์ ที่จะอยู่อย่างสูงส่งและไม่มีใครไปยุ่งเกี่ยว" (Mill,
 1975: 75) ปัญหาสำคัญของมิลล์เน้นที่การแสดงขอบเขตระหว่างเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกับการ
 ควบคุมทางสังคม มิลล์กล่าวว่า "ไม่ควรมองเฉพาะขอบเขตที่กว้าง แต่ควรมองปัญหาเชิงปฏิบัติ
 ที่จะกำหนดขอบเขต (เสรีภาพ) . . . ระหว่างความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลและการควบคุม
 ทางสังคมที่ยังคงจำเป็นต้องกระทำ" (Mill, 1972: 68-69)

ขอบเขตเสรีภาพส่วนปัจเจกบุคคลตามแนวความคิดของเสรีนิยมอาจมองได้เป็น 3 ขั้นตอน
 (Graham, 1986: 83)

ขั้นตอนแรก ตามแนวความคิดของล๊อคโดยยึดตามกฎธรรมชาติ (Natural Law)
 และสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ถือว่า การใช้เสรีภาพเพื่อสร้าง แสวงหา หรือ
 ปกป้องสิ่งใดต้องไม่ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ และผู้กระทำต้องมีสิทธิ (ตามธรรมชาติ) ที่จะกระทำ

ขั้นตอนที่สอง ตามแนวความคิดของมิลล์โดยยึดหลักประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่ถือว่า ผลที่จะได้รับจากการทำความเข้าใจความคิดเชิงนามธรรมของ สิทธิ (Abstract right) เช่น เสรีภาพ เป็นต้น ก็คือ การปล่อยให้ประโยชน์เป็นไปอย่าง อิสระ และให้ประโยชน์สูงสุดเป็นเกณฑ์สูงสุดในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ กล่าวคือ ให้มนุษย์มี เสรีภาพในการเลือกประโยชน์สูงสุดด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่สาม ตามแนวความคิดที่เป็นที่ยอมรับกันโดยนักเสรีนิยมทั่วไป การกระทำ และประโยชน์นั้นต้องไม่อยู่ในขอบเขตที่จะมีการแทรกแซงและบังคับจากอำนาจภายนอกได้ ขอบเขต ดังกล่าวนั้นก็คือ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม และการแสวงหาทางความรู้

ขอบเขตตามขั้นตอนทั้งสามคือส่วนที่ปัจเจกชนจะสามารถใช้เสรีภาพของตนได้ เสรีภาพ ส่วนปัจเจกบุคคลตามข้างต้นคือเสรีภาพในเชิงปฏิเสธ (Negative liberty) หรือเสรีภาพใน ทางการเมือง (Political freedom) หมายถึง การเป็นอิสระจากการถูกขยับยั้ง หรือขัดขวาง ที่ทำให้ไม่สามารถทำอะไรได้ เสรีภาพในทางการเมืองจะแตกต่างจากเสรีภาพเชิงบวก (Positive liberty) ที่หมายถึง การที่มนุษย์ได้หลุดพ้นจากพันธนาการบางอย่างในตัวมนุษย์ เอง เช่น เสรีภาพจากการบรรลุมวลดลิ่งกิเลส เป็นต้น (Berlin, 1976: 141-152) ดังนั้น จึงถือว่าเป็นเสรีภาพของมนุษย์ในทางการเมืองเช่นเดียวกันที่ปัจเจกบุคคลจะไม่ถูกขยับยั้ง หรือ ขัดขวางเมื่อปัจเจกบุคคลเลือกที่จะได้บรรลุเสรีภาพเชิงบวก เช่น ก. ต้องการจะหมดสิ้นจาก กิเลส เป็นเสรีภาพส่วนปัจเจกบุคคล (เสรีภาพทางการเมือง) ที่ใครจะมาขยับยั้ง ก. ไม่ได้

ในด้านของอำนาจทางสังคมที่จะเข้ามาแทรกแซง หรือควบคุมเสรีภาพของปัจเจกชนได้ นั้น มิลล์ได้เสนอไว้ว่า การที่รัฐจะมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะแทรกแซงเสรีภาพส่วนปัจเจกบุคคล ได้ก็เพราะการกระทำนั้นเป็นอันตรายแก่ผู้อื่น (harm to others) มิลล์กล่าวว่า

การยับยั้งหลักการง่าย ๆ ที่ผู้ปกครองจะมีอำนาจเด็ดขาดในสังคมต่อปัจเจกชน ในการควบคุมบังคับ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการควบคุมทางด้านร่างกายด้วยการลงโทษ หรือด้วยความเห็นทางสังคม หลักการเดียวที่มนุษย์ชาติไม่ว่าส่วนปัจเจกบุคคล หรือส่วนรวม จะได้รับการประกันในการเข้าไปก้าวท้าวเสรีภาพในการกระทำ ของสมาชิกคนใดคนหนึ่งของพวกเขา ก็คือ การปกป้องตนเองจุดหมายเพียง ประการเดียวที่สามารถใช้อำนาจได้อย่างชอบธรรมต่อสมาชิกทุกคน แม้จะผิด เจตจำนงของผู้นั้น คือการปกป้องอันตรายแก่ผู้อื่น (Mill, 1972: 72-74)

ความหมายของคำว่า "เป็นอันตรายแก่ผู้อื่น" คือ เป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ (Interests) ของผู้อื่น ซึ่งรวมทั้งอันตรายทางด้านกายภาพ และอันตรายทางด้านจิตใจ หรือสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากนั้นที่เป็นของผู้อื่น (Graham: 86) ทั้งนี้ยังรวมถึงการที่ผู้ถูกกระทำ ไม่มีความยินยอม (Consent) ดังนั้น ในบางกรณี เช่น การชกมวย เป็นต้น แม้จะเป็น การทำร้ายร่างกายผู้อื่น แต่ไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นอันตรายแก่ผู้อื่นเพราะทั้งสองฝ่ายยินยอม เกรแฮม (Graham: 88) กล่าวว่า " . . . การไม่ครอบคลุมเพียงพอของเงื่อนไขเป็น อันตรายต่อผู้อื่นอยู่ที่การไม่เข้าใจหลักความยินยอม" การกระทำที่ถือว่าเป็นอันตรายแก่ผู้อื่นจึง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การกระทำนั้นเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของผู้อื่น และผู้ถูกกระทำ ไม่ยินยอมด้วย

เฟอินเบิร์ก (Feihberg, 1973: 25-26) ได้แสดงความหมายของคำว่า "ผู้อื่น" ไว้ 2 ประการ คือ

ประการแรก เป็นอันตรายแก่ผู้อื่นโดยตรง (Private harm principle) การ กระทำนั้นมีผลเป็นอันตรายต่อปัจเจกบุคคลอื่นโดยตรง เช่น ก. ใช้มิดเลียบอก ข. เป็นต้น

ประการที่สอง เป็นอันตรายต่อสังคม (public harm principle) ความหมาย นี้อันตรายไม่เกิดแก่ปัจเจกชนโดยตรงเหมือนในประการแรก แต่เป็นอันตรายต่อสังคม หรือทุกคน โดยส่วนรวม เช่น สถาบันทางสังคม เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นอันตรายต่อผู้อื่นเช่นกัน

การกระทำที่เป็นอันตรายแก่ผู้อื่นตามความหมายข้างต้นเป็นการกระทำที่สถาบันทาง สังคมสามารถเข้าไปก้าวก่ายได้ ตามแนวความคิดของเสรีนิยมการป้องกันอันตรายแก่ผู้อื่นเช่นนี้ ย่อมไม่ถือเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล แต่เพราะผู้นั้นไปละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล บุคคลของผู้อื่นก่อน และเพื่อป้องกันผู้อื่นไม่ให้สูญเสียเสรีภาพ การเข้าไปก้าวก่ายการกระทำที่ เป็น อันตรายแก่ผู้อื่น ย่อมเป็นความชอบธรรมเช่นเดียวกันที่ผู้นั้นจะกระทำ และจะมีผู้ใด แม้แต่ อำนาจทางสังคมจะมายับยั้งอีกไม่ได้ เสรีภาพส่วนบุคคลตามความหมายข้างต้นคือ สิ่งที่เสรีนิยมถือว่ามนุษย์ควรได้รับในสังคม

1.2 การยอมรับในสิทธิ (Right) ของมนุษย์ การให้ค่าและความหมายต่อ เสรีภาพของปัจเจกชนในข้อ 1.1 เป็นส่วนหนึ่งของการยอมรับและปกป้องสิทธิของมนุษย์ เสรีนิยมยังยอมรับในสิทธิเหล่านี้ของมนุษย์ และถือว่าต้องได้รับการปกป้องเช่นเดียวกัน มิลล์

ให้เกิดสิทธิอื่นตามมาภายหลัง เช่น การที่มนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติในชีวิตจะก่อให้เกิด "สิทธิในการปกป้องชีวิต" (right to self defence) ตามมา (Graham: 91) ดังนั้น ตามแนวความคิดของล๊อคสามารถจำแนกสิทธิออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติโดยตรง ได้แก่ ทรัพย์สินทั้งสามประการนั้น และส่วนที่เป็นสิทธิที่เกิดต่อจากสิทธิข้างต้น (Generated right) เช่น สิทธิในการปกป้องชีวิต สิทธิในการปกป้องทรัพย์สิน เป็นต้น

ตามแนวความคิดของล๊อคแสดงให้เห็นค่อนข้างเด่นชัดในการที่มนุษย์มี "สิทธิ" และความจำเป็นที่สิทธิเหล่านี้ต้องได้รับการปกป้องโดยกฎหมายในภายหลัง ล๊อคเชื่อว่าเป็นความสอดคล้องกับกฎธรรมชาติที่เป็นกฎนิรันดร์ของมนุษย์ (Eternal Law) ดังนั้น กฎใด ๆ ที่ปฏิเสธกฎธรรมชาตินี้ย่อมเป็นกฎที่ไม่ใช่ธรรมชาติ (unnatural) และมนุษย์ไม่สามารถที่ปฏิบัติตามได้ (Graham: 91) เหตุผลข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า กฎที่ปฏิเสธสิทธิของมนุษย์ย่อมไม่ใช่กฎที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ

เสรีนิยมสมัยหลัง เช่น ฮาร์ท (H.L.A. Hart) ไม่ได้ถือว่าสิทธิตามธรรมชาติมาจากกฎธรรมชาติเหมือนล๊อค แต่อ้างว่า สิทธิตามธรรมชาติมาจากสิทธิทางศีลธรรม (Moral Right) บางอย่าง สิทธิทางศีลธรรมโดยทั่วไปถือกันว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสิทธิอื่น ๆ ของมนุษย์ สิทธิทางศีลธรรมเป็นสิทธิที่มีมาก่อนโดยอิสระจากกฎหมาย หรือการยอมรับทางสังคมและสิทธิตามกฎหมาย (Feinberg, 1973: 84) ฮาร์ท (Hart, 1963: 53) กล่าวว่า ". . . ถ้ามีสิทธิทางศีลธรรมบางประการอยู่ สิ่งก็ตามมาก็คือจะมีสิทธิตามธรรมชาติอย่างน้อยหนึ่งประการ กล่าวคือ สิทธิที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ทั้งหมดที่จะเป็นอิสระ" ฮาร์ทกล่าวต่อไปว่า

การกล่าวว่ามีสิทธิประการนี้ ข้างเจ้าหมายถึงในส่วนที่ไม่มีเงื่อนไขพิเศษที่แน่ชัดที่สอดคล้องกับสิทธิที่เป็นสิทธิแห่งความเท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนที่มีความนึกคิดสามารถจะเลือก (1) มีสิทธิที่จะห้ามผู้อื่นในส่วนที่เป็นการใช้กำลังบังคับเพื่อปกป้องเขาเองให้พ้นจากการควบคุมหรือผูกมัดที่เป็นอันตราย (2) มีเสรีภาพที่จะกระทำ (ที่ไม่ใช่การมีพันธะต้องละเว้น) การกระทำใด ๆ ซึ่งไม่ใช่การข่มขู่ หรือจำกัด หรือสร้างความเลวร้ายแก่ผู้อื่น

ในการอ้างว่า สิทธิที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ที่จะเป็นอิสระเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ฮาร์ท อ้างเหตุผลดังนี้ (Hart: 53)

มีเหตุผล 2 ประการในการแสดงว่า สิทธิที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ที่จะมีอิสระอยู่ในฐานะสิทธิตามธรรมชาติ ทั้งสองประการเป็นสิ่งที่นักทฤษฎีคลาสสิกเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติพูดถึงเสมอ (1) สิทธิดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีมนุษย์มีเพียงแต่พวกเขามีความสามารถจะเลือก พวกเขามีสิทธิในฐานะเป็นมนุษย์และไม่ใช่เพราะการเป็นสมาชิกของสังคม หรืออยู่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์พิเศษกับใครอื่น (2) สิทธิดังกล่าวไม่ถูกสร้างหรือถูกจัดให้มีโดยความตั้งใจของมนุษย์ แต่จากสิทธิทางศีลธรรม

สิทธิตามธรรมชาติตามความคิดของล๊อคและฮาร์ทมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านประเภทและเหตุผล ล๊อคแสดงให้เห็นว่า มนุษย์มา มีสิทธิในสิ่งต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สิน เป็นต้น ได้อย่างไร ในขณะที่ตามแนวความคิดของฮาร์ทพยายามแสดงให้เห็นว่า เหตุผลในการที่มนุษย์ต้องมีพันธะบางอย่างเช่น การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นมีเพราะเหตุไร ฮาร์ทแสดงเหตุผลของ "สิทธิในการเรียกร้อง" (claim right) ประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดจากความหมาย 2 ประการของสิทธิในการเรียกร้อง (Feinberg, 1973: 59) ประการแรก ในฝ่ายบวก (Positive claim right) หมายถึง การที่ผู้อื่นจำเป็นต้องมีหน้าที่บางอย่างต่อผู้ที่มีสิทธินั้น เช่น การที่ ก. ต้องจ่ายเงินคืนแก่ ข. ถ้า ก. ยืมเงิน ข. ไป เป็นต้น ประการที่สอง ในฝ่ายลบ (Negative claim right) หมายถึง การที่ผู้อื่นจำเป็นต้องมีหน้าที่ในการต้องละเว้นการกระทำบางอย่างต่อผู้ที่มีสิทธินั้น สิทธิในประการนี้ทำให้เกิดเป็นหน้าที่ของผู้อื่นที่จะไม่เข้าไปก้าวก่าย และผู้มีสิทธิสามารถที่จะกระทำ หรือไม่กระทำตามที่ตนเลือก รวมถึงการที่ผู้อื่นจะไม่เข้าไปทำอะไรที่เป็นการก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น (Feinberg, 1973: 60)

จากข้อความข้างบนทำให้ได้สิทธิตามธรรมชาติ 2 ประการ ประการแรก ตามความคิดของล๊อค เพื่อแสดงว่ามนุษย์ได้รับการปกป้องในสิทธิทางทรัพย์สินเพราะเหตุไร และประการที่สอง ตามความคิดของฮาร์ท เพื่อแสดงว่า มนุษย์มีสิทธิที่จะก่อให้เกิดพันธะแก่ตนเองและผู้อื่น ได้อย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นการพิจารณาในแง่ความคิดเชิงนามธรรมของสิทธิก่อนการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย

ลึกลับแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความจำเป็นที่สิทธิตามธรรมชาติจำเป็นต้องเป็นสิทธิที่ได้รับ การรับรองโดยกฎหมาย เหตุผลในส่วนนี้มาจากความจำเป็นที่กฎธรรมชาติจำเป็นต้องกลายเป็นกฎหมายในสังคม (Positive Law) ลึกลับแสดงเหตุผลในความจำเป็นต้องมีกฎหมายในสังคมไว้ 3 ประการ (Lock, 1960: 124-126/180)

ประการแรก เพื่อให้มีหลักเกณฑ์บางอย่างในฐานะเป็นกฎที่ยินยอมโดยทุก ๆ คน และใช้ตัดสินความสับสนที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิก ทั้งนี้เพราะกฎธรรมชาติแม้จะเรียบง่าย (plain and intelligible) ต่อมนุษย์ แต่มนุษย์อาจเบี่ยงเบนให้ละเมิดกฎธรรมชาติได้ เพราะประโยชน์ส่วนตัว

ประการที่สอง ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ยังขาดการตัดสินใจที่เที่ยงธรรม คำตัดสินอาจเป็นเพียงการอ้างกฎธรรมชาติ และทำให้ตนมีส่วนติมากกว่าคนอื่น

ประการที่สาม ในสภาวะธรรมชาติยังขาดอำนาจดำเนินการที่ให้เป็นไปตามคำตัดสิน อำนาจยังขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน และอาจถูกใช้เพื่อก่อให้เกิดความอยุติธรรมได้

เหตุผลทั้ง 3 ประการข้างต้นคือความจำเป็นของการต้องมีกฎหมายในสังคม และความจำเป็นของสิทธิตามธรรมชาติที่ต้องกลายเป็นสิทธิตามกฎหมาย

ความคิดเชิงนามธรรมของสิทธิทั้งหมดนี้คือสิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า ทำไมเสรีนิยมจึงให้การคุ้มครองสิทธิแก่มนุษย์ ตามทัศนะของเสรีนิยม เหตุผลเหล่านี้มีค่ามากกว่าการจะยืนยันว่ามนุษย์เพียงแต่อ้างสิ่งที่ตนชอบใจแล้วอ้างว่าเป็นสิทธิอย่างเลื่อนลอย

สิทธิอีกกลุ่มหนึ่งที่นับได้ว่าสำคัญ คือ สิทธิทางศีลธรรม (Moral right) สิทธิทางศีลธรรมนี้เป็นสิทธิที่แตกต่างจากสิทธิตามธรรมชาติ และไม่ใช่เป็นสิทธิในการเรียกร้อง และอยู่นอกเหนือจากการรับรองโดยกฎหมาย หรือสถาบันทางสังคม แต่เป็นสิทธิที่เกิดมาจากค่าทางศีลธรรมของสังคม สิทธิทางศีลธรรมแม้จะไม่ถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายแต่ก็ก่อให้เกิดหน้าที่ทางศีลธรรม (Moral duty) เช่น คนชรามีสิทธิทางศีลธรรมที่จะได้ที่นั่งบนรถเมย์ ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่ทางศีลธรรมแก่ผู้อื่นในการให้ที่นั่งแก่คนชรา นั้น สิทธิทางศีลธรรมดังกล่าวนี้ยังคงเป็นสิทธิที่เกิดจากการยอมรับค่านิยมบางอย่างทางสังคม หรือที่มีต่อมนุษย์ ดังนั้น สิทธิทางศีลธรรมจึงมีความหมายแค่เพียงว่า "ควรจะ" เช่น คนชราควรจะได้ที่นั่ง และเป็น

หน้าที่ทางศีลธรรมที่ผู้อื่นควรจะให้ที่หนึ่งแก่หญิงชรา (ส่วนนี้จะแตกต่างกับการมีหน้าที่ตามกฎหมาย (Legal duty) ที่ต้องกระทำ เช่น ก. มีสิทธิตามกฎหมายที่จะไม่ให้ใครเข้าไปในบ้านของตน นอกจากตนเองอนุญาตให้เข้าไป เป็นหน้าที่ของผู้อื่นที่ต้องไม่เข้าไปในบ้านของ ก. นอกจาก ก. อนุญาต)

สิทธิทางศีลธรรมแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท (Feinberg, 1973: 84-85)

ประเภทแรก สิทธิตามธรรมเนียม (Conventional right) สิทธิทางศีลธรรมประเภทนี้เกิดจากระบบวัฒนธรรมและค่านิยมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับและถือว่าควรยึดถือ เช่น การให้ที่หนึ่งแก่หญิงชราบนรถเมล์ เป็นต้น

ประเภทที่สอง สิทธิตามอุดมคติ (Ideal right) หรือสิทธิมนุษยชน (Human right) (Feinberg: 85) สิทธิประเภทนี้เป็นการแสดงถึงบางสิ่งบางอย่างที่มนุษย์ควรได้รับ หรือที่สังคมควรจัดทำให้แก่มนุษย์ในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อการได้มีชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษย์ เช่น สิทธิที่จะได้รับเงินประกันในเวลาไม่มียานทำ เป็นต้น

ประเภทที่สาม สิทธิตามความสำนึก (Conscientious right) คือ การเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างของปัจเจกชนที่คิดว่าตนมีส่วนที่พิเศษกว่าคนอื่น สิทธิประเภทนี้จะอยู่นอกเหนือจากสิทธิสองประการต้น เช่น สิทธิของนายกรัฐมนตรีก่อนที่จะไม่ต้องรอสัญญาณไฟจราจร เป็นต้น

ประเภทที่สี่ สิทธิปฏิบัติการ (Exercise right) เป็นสิทธิ (ทางศีลธรรม) ที่จะใช้สิทธิบางอย่างของตนได้ สิทธิที่จะถูกใช้นั้นต้องเป็นสมบัติของผู้นั้น และการกระทำนั้นไม่มีผลว่าถูกหรือผิดกฎหมาย หรือศีลธรรม

การที่สิทธิทางศีลธรรมเหล่านี้อยู่นอกเหนือจากสิทธิทางกฎหมาย การบังคับให้มีการเคารพสิทธิเหล่านี้เกิดมาจากการบังคับทางศีลธรรม สิทธิทางศีลธรรมเหล่านี้จะเป็นบรรทัดฐานควบคุมค่าทางศีลธรรมของสิทธิเหล่านี้อีกต่อหนึ่ง ดังนั้น ในสังคมเสรีนิยม สิทธิทางศีลธรรมจึงเป็นสิทธิ (หรือการฝ่าฝืนทางศีลธรรม) ที่สนับสนุนให้การยอมรับสิทธิของมนุษย์มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์ยังคงเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และสร้างความสำนึกบางอย่างได้เอง

1.3 การให้ค่าต่อความเป็น "อัตตาธิปไตย" (Autonomy) หรือการ

ตัดสินใจโดยตรงของปัจเจกชน (Self direction of the individual) ความคิดข้อนี้ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเสรีภาพของปัจเจกชนโดยตรง เสรีนิยมถือว่า อิสรภาพของปัจเจกชนที่แท้จริงก็คือสิทธิของปัจเจกชนในการตัดสินใจโดยตนเองต่อปัญหาต่าง ๆ ดังนั้น จึงไม่มีใครอื่นนอกจากผู้หนึ่งเองในการตัดสินใจทั้งหมดในขอบเขตอิสรภาพของตน (Graham, 1986: 98) แนวความคิดเรื่องนี้มีรากฐานมาจากแนวความคิดของลูเธอร์ (Martin Luther, 1483-1541) ในความคิดของคานท์ มิลล์ และฮาร์ท (Graham: 98)

ลูเธอร์ (Luther, 1961: 385) แสดงความเป็นอัตตาธิปไตยในเรื่องศาสนาว่า

คนตาบอด ชาวบ้านทั่วไปไม่เคยเห็นความสิ้นหวังและความเป็นไปไม่ได้ต่อสิ่งทีพวกเขากำลังพยายามอยู่ ไม่มีอะไรที่จะทำให้พวกเขาต้องหงุดหงิด และกลายเป็นคนคร่ำครึ พวกเขาไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่าการได้ใช้คำพูด และกระทำเพื่อให้ผู้อื่นเชื่อฟังพวกเขา พวกเขาอาจไม่สามารถควบคุมจิตใจได้แม้พวกเขาจะพยายามแล้ว . . . ในลักษณะเช่นนี้ พวกเขามีความสำนึกเห็น ขงส่วนน้อยที่จะหลอกลวง ที่จะปฏิเสธ และกล่าวสิ่งทีพวกเขาไม่ได้มีจิตใจเชื่อถือ . . . คงจะดีมากที่สุดทีเดียว ถ้าต้นเหตุแห่งความหลงผิดของพวกเขาปล่อยให้พวกเขาหลงผิดเอง

การที่มนุษย์ควรมีส่วนตัดสินใจเองต่อความเชื่อทางศาสนาคือความคิดส่วนหนึ่งของเสรีนิยมทีจะปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของปัจเจกชนเองในเรื่องความเชื่อทางศาสนา

ในความคิดของคานท์ทีเชื่อว่า การกระทำทีจะสะท้อนความเป็นมนุษย์มาจากความมีเหตุผล (rationality) ดังนั้น การตัดสินใจของปัจเจกชนทีเป็นอัตตาธิปไตยจึงมีค่าในตัวเอง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้หนึ่งเชื่อว่ามีเหตุผลที่สุด ย่อมเป็นผลให้เกิดความรับผิดชอบทั้งนี้เพราะไม่มีเหตุผลทีจะอ้างว่าผู้อื่นใช้อำนาจบังคับให้ตัดสินใจอย่างนั้น (Graham: 98) ตามความคิดของคานท์ ความรับผิดชอบทีมาจากการมีอิสระทีจะเลือกทำให้มนุษย์ไม่เคยถูกผูกมัดด้วยเครื่องผูกมัดใด ๆ เช่น เครื่องผูกมัดทางศีลธรรม แต่เพราะมนุษย์ตัดสินใจทีจะผูกมัดตนเองในทางศีลธรรมนั้นด้วยตนเอง มนุษย์อาจฟังคำแนะนำของผู้อื่น แต่การตัดสินใจยังคงขึ้นอยู่กับผู้หนึ่งเอง (Wolft, 1970: 13-14) แนวความคิดของคานท์มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของเสรีนิยมทีถือว่าความรับผิดชอบทางศีลธรรมควรจะให้ป็นเรื่องของอัตตาธิปไตย

มิลล์ได้พยายามแสดงให้เห็นว่า ถ้าสังคมหรือบุคคลอื่นเข้าแทรกแซงเรื่องของผู้อื่น จะมีโอกาสผิดพลาดได้มาก เพราะไม่ได้ใกล้ชิดกับสถาน การณ์ในกรณีเฉพาะนั้น และมนุษย์ ที่แม้จะมีความเห็นแตกต่างจากผู้อื่น ก็ไม่ควรจะถูกปิดปาก แต่ควรให้เขาได้มีโอกาสได้แสดง เหตุผลแห่งความรู้เห็น ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เขาพยายามแสดงนั้นไม่ว่าจะถูกหรือผิดล้วนทำให้มนุษย์มี โอกาสได้รับความรู้ที่แท้จริง มิลล์กล่าวว่า (Mill, 1972: 133)

ข้อเสนอต่าง ๆ เพื่อช่วยในการวินิจฉัยเป็นการช่วยสร้างความมั่นใจ แก่เจตจำนง ของเขานั้น คนอื่นอาจมาเหยียบย่ำให้ ซึ่งอาจเป็นการก้าวก่ายเรื่องของเขาย่าง แต่เขาเองเป็นผู้ตัดสินใจในครั้งสุดท้าย ความผิดพลาดที่เขาผู้นั้นกระทำตรงข้าม กับคำแนะนำและคำตักเตือนก็ยังมีน้ำหนักน้อยกว่าความชั่วร้ายที่เกิดจากการ ยอมให้ผู้อื่นบังคับให้เขาทำในสิ่งที่ผู้อื่นคิดว่าดีสำหรับเขาเอง

และว่า (1972: 179)

ถ้ามนุษยชาติทั้งหมดยกเว้นคนเดียวมีความเห็นเป็นอย่างเดียวกัน และ คน ๆ เดียวนั้นเองกลับมีความเห็นไปในทางตรงกันข้าม มนุษยชาติย่อมไม่มี เหตุผลอันสมควรที่จะปิดปากคน ๆ นั้นมากไปกว่าที่คนผู้นั้นเพียงผู้เดียวก็ไม่มี เหตุผลที่สมควรที่จะปิดปากคนทั้งมวลไว้

แนวเหตุผลข้างต้นคือการแสดงขอบเขต 3 เรื่องที่ตามแนวความคิดของเสรีนิยมถือว่า ควรปล่อยให้ปัจเจกบุคคลโดย หรือให้ปัจเจกชนเป็นผู้ตัดสินใจเอง (Graham: 99) คือ

- (1) เรื่องศาสนา (Religion) มนุษย์ควรตัดสินใจเองในเรื่องความเชื่อทางศาสนา
- (2) เรื่องศีลธรรม (Moral) การยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อศีลธรรมใด ๆ เป็นสิ่งที่ผู้นั้น เองเป็นผู้ตัดสินใจ และ (3) เรื่องการแสวงหาทางความรู้ (Inquiry of intellectual) ปัจเจกชนต้องตัดสินใจโดยตนเองในการจะยอมรับความรู้ ตามแนวความคิดของเสรีนิยม การที่ มนุษย์ได้ตัดสินใจด้วยตนเองในเรื่องเหล่านี้คือการที่ปัจเจกชนได้รับเสรีภาพ

ในกรณีที่ปัจเจกชนถูกบังคับให้ยอมรับสิ่งใด ๆ ที่ขัดแย้งกับการตัดสินใจและการยอมรับ ของตนเอง เช่น การลบล้างโอถูกบังคับให้ยอมรับว่าดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก แทนความเชื่อของตน ที่ว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ตามแนวความคิดของเสรีนิยมยังถือว่า มนุษย์ยังคงมีความเป็น อัจฉริยะโดยอยู่ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงการยอมรับที่เป็นของตนเอง (Inner consent) ดังนั้น ในกรณีที่ "กาลิเลโอจำใจกล่าวว่า โลกนี้ไม่ได้หมุนรอบดวงอาทิตย์ ไม่ได้เปลี่ยนข้อเท็จจริง หรือแม้แต่ความรู้ของเขา แม้ทวดพระเจ้าจะทำให้เขาเปลี่ยนคำพูดได้ แต่เปลี่ยนจิตใจเขา ไม่ได้" (Graham, 1986: 100)

การเป็นอัตตาธิปไตยยังมีอิทธิพลสำคัญต่อแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการปกครอง หรือ "การปกครองตนเอง" (Self direction) ตามแนวความคิดของมิลล์ ซึ่งหมายความว่าปัจเจกชนมีอิสระในการกำหนดหรือปกครองตนเองโดยไม่มีอำนาจทั้งภายนอกและภายในมาควบคุมบังคับโดยที่มนุษย์ไม่ยินยอม ดังนั้น อิสรภาพ การไม่อยู่ใต้อำนาจของใคร และการปกครองตนเองจึงมีความหมายเดียวกัน (Freinberg, 1973: 15) ปัจเจกชนที่เป็นอัตตาธิปไตยเป็นผู้ออกกฎและปฏิบัติตามกฎนั้น เช่นที่รูสโซ (Rousseau, 1962: B. 1/6/180) อ้างว่า "ทุก ๆ คนรวมตัวเขาเองเข้ากับผู้อื่น เชื้อพันเฉพาะตัวเขาเอง และยังคงเป็นอิสระเช่นแต่ก่อน"

2. การยอมรับการปกครองตามวิธีการประชาธิปไตย วิธีการประชาธิปไตยมีต้นกำเนิดเดิมจากวิธีการของชาวกรีกมีความหมายว่า "การปกครองโดยหมู่ชน" หรือ "การปกครองโดยชนหมู่มาก" ในการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐโดยตรง รูสโซ (อ้างใน ฮาร์มอน, 2515: 442) ได้พยายามแสดงว่า ราษฎรทั้งหมดประกอบเป็นองค์นิติบัญญัติ และเป็นรัฐบาลในฐานะเป็นเครื่องมือของประชาชน (แม้ว่ารูสโซจะมีจุดมุ่งหมายที่การเป็นประชาธิปไตยแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จก็ตาม) วิธีการประชาธิปไตย ได้รับการพัฒนามาตามลำดับ ในปัจจุบันนี้อาจทราบความหมายของประชาธิปไตยได้ตามนิยาม ของชัมปีเตอร์ (Schumpeter, 1967: 153) ที่ว่า "วิธีการประชาธิปไตย คือ การดำเนินการทางสถาบันปกครองที่ประชาชนเองเป็นผู้ตัดสินใจทางการเมืองเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมโดยวิธีการเลือกตั้งของปัจเจกชน"

จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างเสรีนิยมกับประชาธิปไตยเห็นได้จากแนวความคิดของ มิลล์ (อ้างใน ฮาร์มอน: 537) มิลล์ถือว่าประชาธิปไตยมีส่วนช่วยส่งเสริมคนให้ได้รับความผาสุกจากนิยามของประชาธิปไตยตามแนวความคิดของชัมปีเตอร์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยยังสนับสนุนหลักการยอมรับสิทธิตามแนวความคิดของเสรีนิยมจากหลัก "ผลประโยชน์ร่วม" (Common Good) (ในที่นี้จะถือว่าการตีความหลักผลประโยชน์ร่วม มี 2 ช่วง ช่วงแรกเสรีนิยมก่อนสมัยของมิลล์ แนวความคิดช่วงนี้จะถือว่าประโยชน์ที่เกิดแก่ปัจเจกชนอย่างเต็มเปี่ยม เช่น การมีเสรีภาพ สิทธิต่าง ๆ เป็นต้น คือสิ่งที่เรียกว่าผลประโยชน์ร่วม และช่วงที่สองเสรีนิยมตั้งแต่สมัยมิลล์เป็นต้นมา เสรีนิยมในระยะนี้เริ่มจะยอมรับผลประโยชน์ร่วมกันทางสังคม ยึดถือความจำเป็นทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีการควบคุมสิทธิของมนุษย์มากขึ้น

เช่น สิทธิในเรื่องทรัพย์สิน เป็นต้น) และหลักการยอมรับความเป็นอัตตาธิปไตยจากคำว่า "ประชาชนเองเป็นผู้ตัดสินใจทางการเมือง" ทั้งหมดนี้ คือเหตุผลที่ทำให้สามารถเรียกระบบเสรีนิยมโดยรวมความหมายของ "เสรีนิยมประชาธิปไตย" (Democratic Liberalism)

ในที่นี้จะเสนอเกณฑ์สำคัญ 2 ประการของประชาธิปไตยที่ทำให้เป็นประชาธิปไตย (Graham: 114) คือ

(1) กฎโดยเสียงข้างมาก (Majority rule) ประธิปไตยถือว่า ในการดำเนินงาน ในการตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ถือมติเสียงข้างมากจากสมาชิกทั้งหมดที่ได้แสดงมติของตนโดยความเสมอภาคกันเป็นกฎที่ทุกคนต้องยอมรับ ทั้งนี้เพราะประชาธิปไตยถือว่าเสียงข้างมากเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวมากที่สุด (Superior Body) ดังนั้นเสียงส่วนน้อยที่เห็นแตกต่างออกไปจำเป็นต้องยอมรับกฎนั้นด้วย ในขณะเดียวกันเสียงส่วนน้อยย่อมมีสิทธิ (Minority right) จะแสดงความเห็นของตนได้

ปัญหาสำคัญสำหรับเสรีนิยมก็คือ การที่เสียงส่วนน้อยต้องยอมรับตามเสียงข้างมาก จะไม่เป็นการขัดแย้งกับความเป็นอัตตาธิปไตยหรือ โดยที่จริง ถ้าต้องยอมรับว่าการยอมรับเสียงข้างมากมีเพราะการบีบบังคับของเสียงข้างมากนั่นเองในฐานะเป็นสิ่งที่ลือคเรียกว่า "ร่างเดียวทางสังคม" (Community one body) (Lock, 1975: 96/165) หรือที่รูสโซ (Rousseau, 1962: B. 1/7/184) กล่าวว่า

ใครก็ตามที่ปฏิเสธไม่ยอมเชื่อฟัง ปฏิบัติตามเจตจำนงทั่วไป จะต้องถูกกลุ่มเพื่อราษฎรทั้งมวลของเขาจำกัดควบคุมให้กระทำเช่นนั้น ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากการที่จะพูดว่า อาจจำเป็นต้องบังคับคนหนึ่งให้เสรี

หรือในฐานะที่เสียงข้างมากเป็นส่วนทำให้มีการเคลื่อนไหวมากที่สุด (Mill, 1972: 97-86) ดังนั้น การยอมรับมติเสียงข้างมากคือการยอมรับเพื่อการได้รับเสรีภาพ อีกเหตุผลหนึ่งที่เสรีนิยมจะแก้ปัญหาคความขัดแย้งนี้ได้ คือ มนุษย์ยังคงมีการยอมรับที่เป็นของตนเอง (Inner consent จากข้อ 1.3) กล่าวคือ แม้ว่าผู้มีเสียงส่วนน้อยต้องยอมรับตามเสียงส่วนมาก แต่ผู้มีเสียงส่วนน้อยยังคงมีความเป็นอัตตาธิปไตยเพราะยังคงมีการยอมรับที่เป็นของตนเองอยู่ที่ไม่มีใครจะมาบังคับให้ผู้นั้นเปลี่ยนแปลงได้

อย่างไรก็ตาม ในสายความคิดของเสรีนิยมถือว่ามีขอบเขต 3 เรื่องที่จะขัดตาม การตัดสินใจโดยเสียงข้างมากไม่ได้ คือ เรื่องความเชื่อทางศาสนา ศีลธรรม และการแสวงหา ทางปัญญา เสรีนิยมถือว่า สังคมต้องปล่อยให้ปัจเจกชนเป็นผู้ตัดสินใจโดยความเป็นอัตตาธิปไตย และตามหลักเกณฑ์เรื่องเสรีภาพ กฎโดยเสียงข้างมากต้องไม่เป็นไปเพื่อทำลายเสรีภาพส่วนปัจเจกบุคคล

(2) ผู้ได้รับเสียงข้างมากจะเป็นรัฐบาลตัวแทน (Representative Government) ประชาธิปไตยถือว่า ผู้ที่ได้รับเสียงข้างมากเท่านั้นคือผู้ที่จะเป็นรัฐบาลและเป็นผู้ที่จะสามารถออกกฎต่าง ๆ ได้ หลักเกณฑ์ข้อนี้เกิดจากการที่ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ไม่สามารถที่จะใช้กับสภาพสังคมปัจจุบันได้ ดังนั้น ประชาชนจำเป็นต้องเลือกตัวแทนของตนโดยให้ผู้ที่ได้รับเสียงข้างมากเป็นผู้ออกกฎหมายแทนตน

มีปัญหามองประการในหลักเกณฑ์ข้อนี้ คือ ถ้าไม่ประชาชนต้องเชื่อฟังกฎที่เป็นผลจากมติเสียงข้างมากของผู้แทน และจะยืนยันได้อย่างไรว่ามตินั้นจะไม่แตกต่างจากการยอมรับที่แท้จริงของประชาชน ความคิดของวูล์ฟ (Wolff, 1970: 30, วูล์ฟไม่ค่อยเห็นด้วยกับ คำตอบนี้มากนัก แต่ในทัศนะของผู้เสนอวิทยานิพนธ์เชื่อว่า คำตอบต่อไปนี้เป็นการแก้ปัญหามองในเชิง ทฤษฎีต่อปัญหาข้างต้นได้ดี ทั้งนี้ยังรวมถึงการแก้ปัญหามองในเชิงปฏิบัติของประชาธิปไตยด้วย เช่น การเปิดโอกาสให้มหาชนได้มีโอกาสแสดงมติดของตนออกมา เป็นต้น หรือในวิธีการอื่นที่ทำให้ ปัญหาข้างต้น ลดน้อยลง) เป็นคำตอบที่อาจแก้ปัญหามองเหล่านี้ได้ เขากล่าวว่า

ความชอบด้วยกฎหมายและความชอบธรรมของรัฐบาลประชาธิปไตยแบบ ตัวแทนคือสิ่งที่คิดกันว่าเป็นการแสดงออกของเจตจำนงของประชาชนที่ รัฐบาลปกครองอยู่ ประชาธิปไตยแบบตัวแทน ไม่ใช่เป็นเพียงการปกครอง ประชาชน แต่เป็นการปกครอง (โดยทางอ้อม) ของประชาชน เราต้อง เชื่อฟังสิ่งที่รัฐสภากำหนดออกมา เพราะเจตจำนงของรัฐสภาคือ เจตจำนงของเรา การตัดสินใจของรัฐสภาคือการตัดสินใจของเรา ความชอบธรรมของรัฐสภาดังกล่าวก็น่าจะเป็นเพียงผลรวมแห่งความชอบ ธรรมของเราและเพื่อนสมาชิกของเราที่มีอำนาจ

คำว่า "สิ่งที่รัฐสภาพำหนด" ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ไม่ขัดแย้งกับเรื่องที่เป็นอำนาจของอัคราธิปไตยชน ในการตัดสินใจ และไม่ใช่นโยบายที่ทำลายเสรีภาพของปัจเจกชน เพราะเป็นการขัดแย้งกับหลักเสรีนิยม

(3) ลักษณะแห่งสังคมนิยม แก่นความคิดทั้ง 3 ประการของเสรีนิยม คือ การให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพมากที่สุด การยอมรับสิทธิของมนุษย์ และการให้ปัจเจกชนสามารถตัดสินใจในกิจการของตนเองโดยตรง รวมทั้งการยอมรับวิธีการแบบประชาธิปไตยคือหลักเกณฑ์ที่จะยืนยันได้ถึงความเป็นสังคมนิยม หลักการเหล่านี้อาจไม่ใช่หลักการทั้งหมดของเสรีนิยม แต่ก็เป็นหลักการที่ทำให้เสรีนิยมมีความแตกต่างกับความคิดทางสังคมนิยมอื่น โดยที่สุด หลักการเหล่านี้คือสิ่งที่จะบอกว่า ถ้าสังคมน. ประกอบด้วยหลักการตามข้างต้นนี้ สังคมน. นี้คือสังคมนิยม และนี่คือเหตุผลในการสรุปว่าหลักการเหล่านี้จำเป็นและเพียงพอสำหรับการเป็นสังคมนิยม

ข. ความคิดของสังคมนิยม

แนวความคิดอีกกลุ่มหนึ่งที่นับได้ว่ามีความสำคัญ คือ ความคิดทางสังคมนิยมสังคมนิยม (Socialism) แนวความคิดสายนี้ไม่เห็นด้วยและเป็นปฏิปักษ์ต่อความคิดแบบเสรีนิยม สังคมนิยม อ้างว่าสังคมนิยมตามแนวความคิดของเสรีนิยมก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมนหลายประการ เช่น เกิดแหล่งเสื่อมโทรม เกิดความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนร่ำรวย เป็นต้น แนวความคิดกลุ่มนี้จึงหันมาเน้นที่ความเสมอภาคและความยุติธรรมทางสังคมนแทน

1. ความเป็นมาและประเภทของสังคมนิยม แนวความคิดแบบสังคมนิยมกำเนิดขึ้นในความหมายที่แสดงระบบการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์บนพื้นฐานการร่วมมือกัน (Cole, 1955: 4-5) โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen, 1771-1858) ริเริ่มใช้คำนี้เป็นครั้งแรก (Bensteins, 1970: 239,240)

แนวความคิดแบบสังคมนิยมได้พัฒนามาเป็นสังคมนิยม 2 รูปแบบ (Graham, 203-104) คือ

(1) สังคมนิยมอุดมคติ (Utopian Socialism) แนวความคิดนี้พัฒนา มาจากแนวความคิดของนักสังคมนิยมดั้งเดิม เช่น โอเวน เป็นต้น สังคมนิยมกลุ่มนี้มีแนวความคิดในเชิงอันตนิยม (Teleological) เน้นจุดหมายสุดท้ายทางสังคมที่ควรบรรลุถึง และไม่ค่อยสนใจในการวิเคราะห์โดยการอ้างอิงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากนัก

(2) สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism) เป็นความคิดของนักสังคมนิยมสมัยหลัง เช่น คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883) เองเกิลส์ (Engels, 1820-1895) เป็นต้น กลุ่มนี้เน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมนุษย์และเชื่อว่า ประวัติศาสตร์มนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปตามความจริงแบบวิทยาศาสตร์นำไปสู่จุดสุดท้ายทางสังคม แนวความคิดกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยเสนอแนวคิดอุดมคติที่เป็นจุดหมายทางสังคมเหมือนประเภทแรก

โดยลักษณะรวมแล้วสังคมนิยมทั้งสองนี้สนับสนุนและอิงอาศัยกัน สังคมนิยมอุดมคติ จะยอมรับวิธีการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันสังคมนิยมประเภทหลังทำให้การเปลี่ยนทางสังคมมีจุดสุดท้ายที่น่าพึงปรารถนามากขึ้น เพราะจุดสุดท้ายทางสังคมสอดคล้องกับแนวสังคมนิยมของสังคมนิยมประเภทแรก (Graham: 204) ดังนั้น ถ้าเราจะละความคิดในประเด็นประกอบของสังคมนิยมแต่ละประเภท มุ่งที่จุดหมายในการเสนอแนวความคิดของสังคมนิยมแต่ละกลุ่ม ก็จะได้ความคิดของสังคมนิยมกลุ่มเดียว รายละเอียดของความคิดแต่ละกลุ่มเป็นเพียง "ยุทธวิธีที่แยบยลในการเสนอแนวความคิดที่สอดคล้องกับสภาพทางสังคม"

2. ข้อแย้งของสังคมนิยมต่อเสรีนิยม แนวความคิดสังคมนิยมเป็นแนวความคิดที่เกิดจากการเห็นขัดแย้งกับความคิดของเสรีนิยมและผลเสียจากระบบเสรีนิยม ข้อขัดแย้งของสังคมนิยมที่มีต่อเสรีนิยมสรุปได้เป็น 3 ประการ (Graham: 104-105) คือ

2.1 สัมคมเสรีนิยมไร้กฎเกณฑ์ควบคุมที่เพียงพอ การปล่อยอิสระในทางเศรษฐกิจ (free market) ทำให้มีการแข่งขันกันโดยไม่มีเครื่องเหนี่ยวรั้ง มนุษย์ ระบบศีลธรรม ความมั่งคั่ง และความอับจนทางเศรษฐกิจของเสรีนิยมมีผลที่เหมือนกันคือความเสื่อมโทรมทางสังคม

2.2 สังคมเสรีนิยมก่อให้เกิดความยุติธรรม และการไร้อำนาจของมนุษย์ การเคารพต่อสิทธิของปัจเจกบุคคล เช่น เสรีภาพ ทรัพย์สิน เป็นต้น ทำให้มนุษย์วางแผนเฉพาะสิทธิของตน บางคนถูกทอดทิ้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวในสังคม สังคมนมนุษย์ไม่มีผลใด ๆ ต่อมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามชะตากรรมของมนุษย์เอง

2.3 เสรีภาพตามแนวความคิดของเสรีนิยมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่และมนุษย์จะได้รับอย่างแท้จริง มนุษย์จะถูกห้ามโดยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือสติปัญญา ทั้งที่ไม่ควรห้ามมนุษย์ถูกมาหาแห่งสัญญาที่จะได้รับเสรีภาพกลับคืนห่อหุ้มไว้ แต่ในความจริง มนุษย์ได้รับความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ แทน

ความเห็นที่ขัดแย้งจากเสรีนิยมไม่ว่าในเชิงทฤษฎี หรือผลจากการปฏิบัติข้างต้นนี้ทำให้สังคมนิยมหันมายอมรับหลักการทางสังคมที่ต่างออกไป

3. แกนความคิดทางสังคมของสังคมนิยม แกนความคิดของสังคมนิยมในที่นี้จะเน้น ที่ความคิดของสังคมนิยมอุดมคติเป็นหลัก และถือว่าเป็นจุดที่สังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปถึงตามหลักวิทยาศาสตร์ของสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ แนวความคิดของสังคมนิยมกลุ่มนี้จะทำให้การเข้าใจหลักการในรายละเอียดมีมากขึ้น ในที่นี้จะสรุปว่า "เป็นความคิดของสังคมนิยม"

3.1 การสร้างความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ตามแนวความคิดของสังคมนิยม จุดสุดท้ายของสังคมที่เป็นจุดหมายก็คือ "ความยุติธรรมทางสังคม" (Graham: 104) สังคมนิยมมองเห็นผลเสียที่ได้รับจากการปล่อยให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพ จึงหันมามองสังคมทั้งองค์ภาพแทน ข้อความของมาร์กซ์ (Marx, 1977: 53) ได้ชี้ให้เห็นถึงความเลวร้ายของสิทธิและเสรีภาพ และความจำเป็นของการมองมนุษย์ในนามของสังคมว่า

สิทธิของมนุษย์ที่จะมีเสรีภาพมิได้อยู่ที่มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นหนา หากแต่อยู่ที่มนุษย์ต้องมีสิทธิที่จะแยกตัวออกจากมนุษย์ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นสิทธิในการแยกเป็นอิสระ หรือสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีขอบเขตแน่นอน . . . และสิทธิของมนุษย์ที่มีต่อทรัพย์สิน เป็นสิทธิที่จะได้รับสิ่งที่เขาเป็นเจ้าของ และจำหน่ายจ่ายแจกออกไปได้ตามชอบใจโดยไม่ต้องสนใจใยดีต่อมนุษย์คนอื่น ๆ และเป็นเอกเทศจากสังคม นั่นก็คือ สิทธิที่จะเห็นแก่ตัว

และว่า "มนุษย์จักต้องตระหนักว่า พลังของเขาคือพลังสังคม รู้จักจัดตั้งพลังเหล่านี้ขึ้นมา

และโดยเหตุนี้เอง จะต้องไม่แยกพลังทางสังคมในรูปการณ์ของพลังทางการเมืองอีกต่อไป" (Marx, 1977: 57) พลังทางสังคมของมนุษย์คือพลังในการรวมกันเพื่อดำเนินการในบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้ทุกคนได้รับความสุขเสมอกัน กล่าวคือ มนุษย์ต้องรวมกันเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้น

หลักความยุติธรรมทางสังคมอาจเห็นได้จากข้อความของมาร์กที่ว่า "จากแต่ละคนตามความสามารถ สู่แต่ละคนตามความต้องการที่จำเป็น" (Marx, 1970: vol. 1/321) หลักทางสังคมตามข้อความดังกล่าวก่อให้เกิดหลักการ 2 ประการของหลักความยุติธรรมทางสังคม (Graham: 104-105) คือ

(1) การวางแผนการผลิต (Planned Production) การรวมตัวกันการจัดวางแผน การใช้แรงงาน และการผลิตย่อมมีเหตุผลโดยความสัมพันธ์กันทั้งระบบสังคมในการวางแผนการผลิตนี้มีจุดประสงค์เพื่อควบคุมการผลิตให้ได้้อย่างเพียงพอ ไม่มากจนเหลือและน้อยจนไม่พอ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการจัดสรรให้ประชาชนมีงานทำอย่างทั่วถึง

ปัญหาสำคัญของสังคมนิยมในการวางแผนการผลิตก็คือ การรวมตัวกัน (Cooperation) ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพย์สินเอกชน (Private Property) ที่เป็นปัจจัยการผลิตเป็นของทุก ๆ คนก่อนการเลือกวิธีในส่วนนี้ทำให้สังคมนิยมแยกออกเป็น 2 กลุ่ม (Graham: 105) คือ

กลุ่มแรก สังคมนิยมปฏิวัติ (Revolutionary หรือ Totalitarianism) กลุ่มนี้เสนอให้มีการล้มล้างสังคมเดิม และโอนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาเป็นของรัฐโดยฉับพลัน รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการผลิตและแจกจ่ายให้แก่สมาชิกต่อไป

แนวความคิดแบบนี้มีเค้ามาจากการตีความของผู้เชื่อในความคิดของแซงต์ ซีมองค์ (Saint-Simonians) ที่เสนอให้มีการยกเลิกกรรมสิทธิ์ต่าง ๆ และโอนมาเป็นของรัฐโดยให้รัฐเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว แนวความคิดแบบนี้มาปรากฏชัดในความคิดของเลนิน (V.I. Lenin, 1870-1924) ที่ยึดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามหลักวิทยาศาสตร์ ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ เลนินเร่งให้ชนกรรมาชีพปฏิวัติและเข้าควบคุมปัจจัยการผลิตแทน เลนินกล่าวว่า "จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ชนผู้ใช้แรงงานที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทิศทางของประชาธิปไตย นายทุนให้อำนาจขึ้นในรูปของการปฏิวัติ ไม่ใช่การปฏิรูป" (Lenin, 1970: 489)

กลุ่มที่สอง สังคมนิยมปฏิรูป (Development Socialism) มีแนวความคิดที่แตกต่างจากกลุ่มแรก ด้วยเหตุผลเพราะความเลวร้ายในสังคมนั้นยังไม่จำเป็นต้องใช้วิธีรุนแรง หรืออาจเพราะการจะยึดหลักความยุติธรรมทางสังคมอย่างเดียวไม่เพียงพอ หรือเพราะการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติไม่ใช่สิ่งจะคงทนถาวรและการจะเข้าใจความคิดทางสังคมนิยมได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความคุ้นเคยกับความคิดแบบนี้

แนวความคิดในกลุ่มนี้ยังแยกออกเป็น 2 พวก คือ พวกสังคมนิยมพัฒนาการ (Gradualists) กลุ่มนี้จะประณามการใช้วิธีรุนแรง และเชื่อว่าการรวมตัวเป็นสังคมนิยมจะเกิดขึ้นมาเอง อีกพวกหนึ่งคือ สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) กลุ่มนี้จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดหมายทางสังคมนิยมโดยอาศัยวิธีการประชาธิปไตย สังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นตัวแทนทางความคิดที่สำคัญของสังคมนิยมปฏิรูป การโอนกิจการผลิตมาเป็นของรัฐจะทำการอย่างรอบคอบ และจากกิจการที่ถือว่าจำเป็นก่อน รัฐจะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของกิจการเดิมอย่างเหมาะสม โดยแก่ความคิดที่สำคัญของพวกนี้ในการกระทำสิ่งใด ๆ จะถือว่าเกิดจากความยินยอม (Consent) ของประชาชน

การวางแผนการผลิตเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของหลักการประการที่สองของความยุติธรรมทางสังคม คือ การแจกจ่ายอย่างยุติธรรม

(2) การแจกจ่ายอย่างยุติธรรม (Just distribution) ในส่วนที่สองนี้เป็นส่วนที่ประชาชนจะได้รับผลตอบแทนจากการวางแผนการผลิตอย่างเหมาะสม เช่น รายได้ ความมั่นคง และภาษี เป็นต้น หลักการแจกจ่ายอย่างยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่สังคมนิยมเรียกว่าความเสมอภาคทางสังคม ดังนั้น การแจกจ่ายให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมจะพิจารณาได้จากพื้นฐานเรื่องความเสมอภาคนี้

การแจกจ่ายอย่างยุติธรรมบนพื้นฐานเรื่องความเสมอภาคจะพิจารณาได้จากหลัก "สมมุติฐานเบื้องต้นแห่งความเสมอภาค" (Presumption for equality principle) หลักดังกล่าวมีว่า "จะต้องปฏิบัติกับมนุษย์ทุกคนให้เหมือนกันจนกว่าจะสามารถหาความแตกต่างระหว่างพวกเขาได้" (Feinberg, 1973: 100) ตามกฎนี้มีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า มนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับเท่าเทียมกัน (Equal) ความแตกต่าง (Unequal) จะมีเมื่อมีหลักฐานพิสูจน์ (burden of proof) ให้เห็นความแตกต่างที่มีในความสัมพันธ์นั้น (relevant difference) ความแตกต่างที่ได้รับในประการนี้ยังคงถือว่าเป็นความเสมอภาค เช่น ถ้า ก. และ ข. มีสถานะภาพด้านต่าง ๆ เหมือนกัน และทำงานได้เหมือนกัน

คนต้องได้รับสิ่งใด ๆ จากความสัมพันธ์ในการทำงานนั้นเหมือนกัน ในกรณีที่ทำงานได้แตกต่างกัน หรืออาจทำงานได้เหมือนกัน แต่มีหลักฐานพิสูจน์ว่า ก. แตกต่างจาก ข. เช่น ก. เป็นคนพิการ ในที่นี้จะมีความแตกต่างในความสัมพันธ์ ทั้งสองคนจะได้รับโดยเท่าเทียมกันไม่ได้

ในความคิดของมาร์กซ์ ความแตกต่างที่มีในความสัมพันธ์นั้นอาจหมายถึง "ความต้องการตามที่จำเป็น" (Needs) ในข้อความว่า ". . . ผู้แต่ละคนตามความต้องการที่จำเป็น" เช่น กรณีที่ ก. และ ข. มีสถานะและการทำงานต่าง ๆ เหมือนกัน ได้รับผลเหมือนกัน แต่ ก. ร่างกายใหญ่กว่า ข. มาก ในการรับประทานอาหาร ข. จะต้องการเพียง 1 จาน ส่วนความต้องการของ ก. ตามที่จำเป็นต้องได้รับ 3 จานจึงทำให้ ก. อยู่ได้ในที่นี้มีความแตกต่างกันระหว่าง ก. และ ข. การได้รับอาหารระหว่าง ก. และ ข. ต้องไม่เหมือนกันด้วย

หลักข้างต้นเป็นเกณฑ์ในการแจกจ่ายอย่างยุติธรรมเพื่อสร้างความยุติธรรมในสังคม การแจกจ่ายอย่างยุติธรรมนี้เป็นสิ่งที่เป็นผลที่อ้างได้จากการวางแผนการผลิตที่ทำให้ทุกคนต้องทำงาน ในที่นี้ไม่มีความแตกต่างระหว่างคนทำงานกันไม่ทำงาน การแจกจ่ายอย่างยุติธรรมจึงมีความสมเหตุสมผลด้วย ความยุติธรรมทางสังคมของสังคมนิยมจึงแตกต่างจากความยุติธรรม (ทั่วไป) แต่เป็นส่วนหนึ่งของความเสมอภาค (Graham, 1960: 106)

3.2 การสร้างความเสมอภาค (Equality) สังคมนิยมถือว่าความเสมอภาคทางสังคมมีค่ากว่าคุณค่าทางสังคมอื่น ๆ เพราะความเสมอภาคเป็นสิ่งที่ทำให้คุณค่าทางสังคมอื่น ๆ เกิดขึ้นและเป็นคุณค่าที่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะสังคมนิยมเชื่อว่า

. . . ไม่มีคุณค่าใดที่ต้องยอมรับก่อนที่เราต้องทำเป็นสัญญาต่อกันระหว่างคนสองคน และเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อต้องเลือกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เป็นทีพอใจแก่อีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่สุด สังคมนิยมจะอ้างว่าการเป็นสังคมนิยมก็คือการถือความยุติธรรม (จากความเสมอภาค) เหนือเสรีภาพ (Graham, 1986: 118)

แครนสตัน (2515: 152) ได้กล่าวไว้ในคำสนทนาระหว่างมาร์กซ์กับบาคุนิน (Bakunin, 1814-1876) ว่า

บาคุนิน : . . . เสรีภาพจะเป็นไปได้เมื่อทุกคนมีความเสมอภาค
นั่นคือเหตุผลที่ว่า ทำไมจึงไม่มีเสรีภาพได้หากปราศจาก
ระบบสังคมนิยม

มาร์กซ์ : ในข้อนี้ ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับท่านโดยสิ้นเชิง

ความเสมอภาคทางสังคมตามความคิดของสังคมนิยมก็คือสมมุติฐานที่นำไปสู่หลัก
ความยุติธรรมทางสังคมนั่นเอง กล่าวคือ การอ้างว่ามนุษย์ทุกคนเสมอภาคกัน และต้องปฏิบัติ
มนุษย์ทุกคนให้เท่าเทียมกันและมนุษย์เสมอภาคกันเมื่อได้รับตามความแตกต่างที่มี สังคมนิยม
จึงมุ่งที่จะให้มนุษย์มีจุดเริ่มต้นทางสังคมที่เท่าเทียมกันก่อน ประเด็นนี้คือสิ่งที่นักสังคมนิยม
ยูโทเปียได้พยายามชี้ให้เห็นตลอดมา พวกนี้ถือว่า ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ และ
ทรัพย์สินทำให้เกิดความยากจนแก่กรรมกร แม้ว่านักสังคมนิยมเหล่านี้จะมุ่งเพียงให้ทุกคนได้มี
ส่วนร่วมในการผลิตเท่านั้นก็ตาม (ฉัตรทิพย์, 2526: 47)

ปัญหาสำคัญที่สังคมนิยมเชื่อว่าทำให้มนุษย์ไม่ได้รับความเสมอภาคจึงได้แก่ ทรัพย์สิน
เอกชน (Private property) เพราะว่า ทรัพย์สินเอกชนเป็นพื้นฐานการผลิตในทาง
เศรษฐกิจ และเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดในการกำหนดหน้าที่ทางสังคม (ฮาร์มอน,
2515: 559) ทรัพย์สินเอกชนในที่นี้แตกต่างจากทรัพย์สินส่วนตัว (Personal property)
ที่เป็นเพียงปัจจัยที่ใช้ในการยังชีพของมนุษย์และมนุษย์ได้มาโดยแรงงานของตน เช่น เสื้อผ้า
ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ทรัพย์สินเอกชนดังกล่าวจึงได้แก่ทุนของนายทุนและเจ้าของที่ดินที่เป็น
เครื่องมือในการแสวงหากำไรจากการผลิตของชนชั้น และทรัพย์สินเอกชน เช่น ตามข้อความ
(ลิตธิพันธ์, 2529, 59) ว่า

. . . เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องมือของการ
ผลิตกับชนชั้นซึ่งถูกฉกชิงเครื่องมือเหล่านี้และจะถูกผลักดันให้ยอมรับการ
ถูกขูดรีด นั่นก็คือความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของ หรือ
นายทุนซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิตทั้งปวงกับชนชั้นกรรมกร
ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกฉกชิงบรรดาลีงของ เช่น อาคาร เครื่องจักรกล
วัตถุดิบ

สังคมนิยมจึงถือว่า คนต้องเผชิญหน้ากับอิทธิพลของทรัพย์สินเอกชนทุกอย่างก้าว ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายจากไป ทรัพย์สินเอกชนตามแนวความคิดของสังคมนิยมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมนิยมไม่มีความเสมอภาคกัน การปฏิบัติเพื่อสร้างความเสมอภาคจึงได้แก่การทำให้ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (Collective ownership) ในนามแห่งรัฐ หรือตัวแทนทางสังคมนิยมเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคมนิยม

3.3 การเป็น "สังคมนิยม" หรือสังคมนิยมที่มีการควบคุมเพื่อการบรรลุ
จุดหมายทางสังคมนิยมที่พึงปรารถนา (Morally well order society) แนวความคิด
 ส่วนนี้เป็นผลที่สืบเนื่องจากการที่สังคมนิยมเน้นเรื่องเสรีภาพน้อยกว่าการมุ่งให้เกิดความเสมอภาค
 และความยุติธรรมทางสังคมนิยม (Graham, 1986: 112) สังคมนิยมตามแนวความคิดของสังคมนิยม
 จึงจำเป็นต้องอาศัยการบังคับควบคุมโดยกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับการบรรลุ
 จุดหมายทางสังคมนิยม หรือการเป็นสังคมนิยมที่พึงปรารถนานั้น ลักษณะของสังคมนิยมจึงประกอบด้วย
 2 ส่วน คือ ส่วนแรกการบังคับทางสังคมนิยมตามกฎเกณฑ์ที่ดี (ดีเพราะนำไปสู่จุดหมายที่สังคมนิยม
 หวังไว้) สังคมนิยมในช่วงนี้จำเป็นต้องมีการควบคุมเพื่อให้ประชาชนคุ้นเคยและชินชากับสภาพสังคมนิยม
 ที่ดี ส่วนที่สอง การเป็นสังคมนิยมที่ดี สังคมนิยมในช่วงนี้จะไม่มีการบังคับ สภาพทางสังคมนิยมต่าง ๆ
 จะเป็นไปเองโดยความเคยชินของประชาชนในรูปแบบทางสังคมนิยมที่ดี เลนิน (Lenin, 1932:
 vol. 14: 73-74) กล่าวยืนยันอย่างชัดเจนว่า

เมื่ออิสระจากระบบนายทุน จากความน่าสะพึงกลัว ความป่าเถื่อน
 ความไร้สาระและความน่าอัปยศอันจะเหลือจะบรรยายของการริดา
 ทาเร็นของนายทุนแล้ว ประชาชนจะค่อย ๆ ชินชากับการประพฤติปฏิบัติ
 ตามกฎที่ขึ้น ๆ ของสังคมนิยมโดยการเรียนรู้อยู่หลายศตวรรษ และทบทวน
 เข้าไปมานานับพันปีในหนังสือเรียนทั้งหมด ประชาชนจะเกิดคุ้นเคยต่อการ
 ปฏิบัติตามสิ่งเหล่านี้โดยไม่ต้องใช้กำลัง ไม่ต้องบังคับ ไม่ต้องอยู่
 ภายใต้เครื่องมือพิเศษที่เรียกว่ารัฐ

โดยที่จริง แนวความคิดเรื่องการจัดระบบสังคมนิยมเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตนนี้ปรากฏมาแต่แนวคิด
 ของสังคมนิยมดั้งเดิม คือ โอเวน ในข้อความที่ว่า "อาจทำให้ชุมชนหนึ่งมีลักษณะอย่างใด
 จากศิลปะไปจนถึงเลวที่สุด จากความไม่รู้ไปถึงรู้มากที่สุดได้โดยการใช้วิธีที่เหมาะสม"
 (Owen, 1986: 99)

แนวความคิดของสังคมนิยมปฏิวัติยอมรับการเป็นสังคมนลวัตน์มากที่สุด ส่วนแนวความคิดของสังคมนิยมปฏิรูปแบบแรกคือสังคมนิยมพัฒนาการอาศัยความสำนึกในการเป็นสังคมนิยมเอง สังคมนิยมแบบนี้จึงปฏิเสธการใช้กำลังบังคับ แนวความคิดแบบนี้จึงเป็นการฝ่าฝืนเชิงอุดมคติมากกว่าการเป็นสังคมนิยมที่แท้จริง แกนความคิดที่สำคัญของสังคมนิยมปฏิรูปจึงได้แก่แนวคิดของสังคมนิยมประชาธิปไตย แนวความคิดแบบนี้ต้องการให้ประชาชนเองเป็นผู้ตัดสินใจว่าอะไรคือสิ่งที่มีความยุติธรรมทางสังคมตามวิธีการประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดกฎที่ใช้บังคับในสังคมนลวัตน์จึงเป็นไปอย่างชอบธรรม ประชาชนได้แสดงความยินยอมของตนผ่านทางวิธีการประชาธิปไตย ความยินยอมของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่จะจัดการเลือกที่จะเป็นอย่างอื่น (หรือที่เสรีนิยมเรียกว่าเสรีภาพ) ที่ขัดแย้งกับการยอมรับหลักความยุติธรรมทางสังคมให้หมดไป สังคมนลวัตน์ตามแนวความคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยจึงเกิดจากการยินยอมของประชาชนเองโดยไม่มีกำลังบังคับ แต่ทำให้รัฐมีอำนาจที่จะบังคับสมาชิกในสังคมนลวัตน์ได้อย่างชอบธรรม

4. ลักษณะแห่งสังคมตามสังคมนิยม ข้อสรุปในประการนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นที่กล่าวแล้วในบทสรุปความคิดของเสรีนิยมเพื่อแสดงให้เห็นว่า แกนความคิดทั้ง 3 ประการ คือ การมุ่งสร้างความยุติธรรมทางสังคม การสร้างความเสมอภาค และการเป็นสังคมนลวัตน์ คือแกนความคิดสำหรับการเป็นสังคมนิยม และเป็นความคิดที่จะแสดงว่า สังคมใดเป็นสังคมนิยม

ปัญหาที่สำคัญก็คือ แนวความคิดเหล่านี้เป็นแนวความคิดของสังคมนิยมทั้งหมดหรือไม่ เช่นในกรณีความคิดประการที่ 3 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดที่ถูกปฏิเสธโดยสังคมนิยมพัฒนาการไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะยังคงถือว่า ความคิดข้างต้นยังเป็นแกนความคิดของสังคมนิยมทั้งนี้ก็เพราะว่า ความคิดเหล่านั้นเป็นความคิดที่สังคมนิยมนำมาใช้ในวิธีการเมืองที่ทำให้แตกต่างจากแนวความคิดแบบอื่น และเป็นลักษณะที่ปรากฏของสังคมนิยม ในขณะที่ความคิดของกลุ่มพัฒนาการเป็นการเสนอในทางทฤษฎีที่ไม่มุ่งผลในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้น และบางครั้งแม้จะเกิดขึ้นก็อาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งในวิถีของสังคมนิยมประชาธิปไตยที่ปรากฏออกมาเด่นชัดกว่า ดังนั้น ความคิดเหล่านี้ยังคงเป็นที่อ้างได้ว่า คือ ความคิดของสังคมนิยมทั้งหมด

แกนความคิดทางปรัชญาสังคมของเสรีนิยม และสังคมนิยมกับการเปรียบเทียบกับความคิดของ
พุทธศาสนา

แกนความคิดทางปรัชญาสังคมเสรีนิยม และสังคมนิยมตามข้างต้นนี้คือ ความคิดที่จะนำไปเปรียบเทียบกับความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาในบทต่อไป ดังนั้น การยืนยันหรือการสรุปว่า ความคิดทางปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาเหมือนหรือแตกต่างจากเสรีนิยมหรือสังคมนิยมจะอาศัยแนวข้อสรุปข้างต้นนี้เป็นสมมติฐานสำคัญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย